

„Állniuk kellett a próbát” – misztériumok, a szertartások nyomai, a halál-lélek rítusai

Első próbatételnek a Duna jeges vizén a veszélyes átkelést tekinthetjük. A busó-beavatandónak továbbra is állnia kell a próbatételek sorát: a *küzdelmet az ellenféllel*, a *bezáratást* (maszkkészítés közben). A busók *állalibőrbé* való rituális öltöztetése révén a *mitikus újjászületésük* jelképrendszerével találkozunk. A beavatási rítusokat, amelyek próbákat, a szimbolikus halált és feltámadást foglalják magukba, az istenek, a kultúrteremtő hősök vagy a mitikus ősök állapították meg. A busó és a halott avatásának beveződését „*misztérium*”-típusú *vallási szertartásban* biztosítja számukra a boldog túlvilági életet.

Hamvazószerdán (*Čista srida*) a busó máglya kialszik a téren, a busók elhintik a hamut... S jövőre rendre megismétlődik az archaikus rítus mitikus cselekménysora: benne a busók jelképesen újratemetik a Világot, s megújítják az Időt.

Frankovics György

Fontosabb irodalom: *Belaj, Vitomir: Hoditi-goniti Drugi aspekt jednoga praslavenskoga obrada plodnosti. Studia ethnologica vol. 2. Sveučilište u Zagrebu Filozofski fakultet Centar za etnološku kartografiju. Zagreb 1990.* – *Bernáth Béla: A szerelem fitkos nyelvén Erotikus szövegek és egyéb folklórszövegek magyarázata. Gondolat. Bp. 1986.* – *Csalog József: Busójárás (poklada) a mohácsi sokácok tavasz-ünnepé. Pécs 1949.* – *Chevalier, J.-Cheerbrant, A.: Rječni simboli. Zagreb 1987.* – *Dömötör Tekla: Farsangi asszonymulatság a XV. században. Népr. Közl., Bp. 1958.* – *Eliade, Mircea: Vallási hiedelmek és eszmék története. Osiris Kiadó, Bp. 1995.* – *Uő.: A szent és a profán. Európa Könyvkiadó. Bp. 1996.* – *Hoppál Mihály – Jankovics Marcell – Nagy András – Szemadám György: Jelképtár Bp. 1994.* – *Katičić, Radoslav: Hoditi-roditi Iragom tekstova jednoga praslavenskoga obrada plodnosti. Studia ethnologica vol. 1. Centar za etnološku kartografiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Zagreb 1989.* – *Uő.: Hod kroz godinu Mitska pozadina hrvatskih narodnih običaja i vjerovanja. Zagreb 1998.* – *Lechner, Zdenka: Buše – pokladni običaj baranjskih Hrvata. Etnološki prilozi. I. Zagreb 1978.* – *Mándoki László: Busójárás Mohácson. Pécs 1963.* – *Mitológiai Enciklopédia I-II. Gondolat. Bp. 1988.* – *Salamon Anikó: Gyimesi mondák. In: Mai nép hiedelmek. Az ELTE Ókori Történelmi Intézetének kiadványai 10. Bp. 1975.* – *Srpski mitološki rečnik. (Szerk.: Š Kulišić P. Ž. Petrović N. Pantelić), Beograd 1970.* – *Ujváry Zoltán: Játék és maszk. Dramatikus népszokások I-III. Debrecen 1983.* – *Várady Ferenc: Baranya múltja és jelene I-II. Pécs 1896.*

Vásárok, vásáros helyek, házaló kereskedők a Zselicben (1900–1950)

A XX. század első felében a vásárok az uradalmi cselédség életében szinte nélkülözhetetlen szerepet tölthettek be. Itt értékesítették állataikat, itt szerezték be használati tárgyaik nagy részét. Mint ismeretes, a cselédeknek a konvenciók bérlevélben kikötött szabadnap, szabadság nem járt. Viszont iratlan szabály volt az évi 3 nap. Ezt külön kérésre, temetés, lakodalom és vásár esetére, az uradalmat irányító intéző vagy ispán engedélyezte. Ha csak lehetett, vásárra kértek egy-egy napot, ahogy mondták, *azért is kalapozni köllött!*¹

Egyes vásárok idejét fejből is tudták, mivel azok *gyelős* napra estek. Ilyen volt pl. a szigeti (szigetvári) Katalin-napi vásár (november 25.), a gálosfai Gergő-napi március 12-én, vagy a gödreai József-napi vásár március 19-én. A többi vásárt általában a kalendáriumokból pontosították. Ha más nyomdai termék (újság, könyv) nem is igen került a pusztára, 1-2 kalendárium mindig akadt, egymástól kölcsön kérték, hogy a hold fázisait, a *gyelős ünnepeket*, és a vásárok napját megtudják belőle.

A legjelentősebb vásárok tulajdonképpen a régió peremén voltak. Északon Kaposvár, délen Szigetvár, keleten Szentlőrinc és Dombóvár, nyugaton Kadarkút voltak a nagyméretű, gyakorlatilag országos vásárok helyei. A Zselicben belül csak olyan, kisebb jelentőségű vásáros helyek voltak, mint Vásárosbéc, Vásárosdombó, Sásd, Bükkösd, Baranyajenő, Gödre,

¹ E. Fodor Rozália 87 é. 1985. Almamellék (Harkány)

Szentbalázs, Mozsgó, Gálosfa, Hedrehely, Patca, Bárdudvarnok. Ritkább esetben a Zselicből a tájegységen túli vásárookra is vezettek jószágot. Nyugaton Csököly, Szulok, Mike, Kálmánca, Istvándi; délen Drávafok, Sellye, Szentdienes; északon Somogyárd, Kaposmérő, Szomajom, Toponár, Nagyberki, Büssü vásárait is látogatták.²

Szigetváron a márciusi vásárt *asszonyvásárnak* is hívták, mert azon főleg az asszonyi munkákkal kapcsolatos árukat szerezték be: a házivásznat, fonalat, *háziernét*, rongyszőnyeget, szőlővesszőt, magféléket, dughagymát stb.³ A *mozsgói vásárt júniusban még cseresnyés vásárnak mondták*, mert akkorra már érett a cseresznye, és nagy vékából árusították. Ez a vásár *leányvásárnak* is számított. A környékbeli parasztlányok nem adni-venni, hanem a legjobb ruhájukba kiöltözve azért jöttek a vásárba, hogy házasság céljából magukat bemutassák, a *tutorok* segítségével legényekkel ismerekedjenek. Ide *messzirevalók* nem jártak, mint Turbékba vagy Domolásra, csak a környékbeli parasztlányok, cselédek sem.⁴

Úgy emlegették, hogy hajdan a somogyi betvárok Dombóvárra hajtották szívesen a lopott jószágot vásárra.

Tehenvásár szempontjából a szigeti vásárt tartották jónak, *oda még a kaposi kupeczek is eljöttek hálásra, mert mindig olcsóbb volt a jószág, mint Kaposváron*.⁵ A pusztai cselédek főleg Szigetvárt kedvelték, mert ott jobbra *kijáró* marhát árultak, Kaposvár környékén pedig *istállósokat*. A cselédember *istálló*s marhát nem vőtt, *mer az nem át a fókáhol, nem bírta a napot, futott a hűssre és a végén lekallódott. De a foka se fogadta be*.⁶

Ló- és marhavásár ritkábban akadt, viszont Kaposváron minden kedden és pénteken, Szigetváron minden pénteken tartottak *disznópiharcot*. Ilyenképpen disznót könnyebben lehetett vásárra vinni és eladni, azért is, mivel a szegényebb zsellérek közül többen is foglalkoztak disznókereskedéssel. A pusztákra is eljöttek, vagy üzentek értük. (Az 1930-as évek egyik neves disznókereskedője volt a *sánta Gajág Rozi néni*.)⁷

Ha disznót vittünk a vásárra, ott nagy kupecfogás nem vót. Ha hizónak valót vöttünk, azt nem válogattuk annyira. Ha anyának valót, akkor mögnéztünk, hány csücske van. Tíz-tizenkettő, tizennégyig emiunt. Több nem. A mangalicának kevesebb vót, 6-8, a keséknek több, 8-12. A két éső esücsén má nem tudott malacot nevéni. Högyösörüt se vöttünk mög szüessen. A turcsióru jobb vót hizásra.⁸

Uradalmi jószágot a XX. században már nem hajtottak vásárra, a gazdaság nagykereskedő-kön keresztül értékesítette őket.

A cselédek vásárra csak saját tehenüket vezették. A bikaborjút már 6-9 hetes korában istállóból eladták. Az üszöket általában 6 hónapos koruk után vezették vásárra kötélén. A választási malacokat (6 hetes korukban) ólból adták el. Süldő korukban vagy a *disznópiharcra* hajtották, vagy kereskedő vette meg háznál. Volt, amikor az eladott jószágnak 25-30 km-t is meg kellett aznap tennie. Disznót hajtani a piharcra az asszonyok, a tehenet vásárra vezetni a férfi dolga volt. (Kivételesek voltak a háborús évek, amikor az asszonyok és nagyobbacska fiúk hajtották a jószágot.)

A vásárra hajnalban indultak, hogy a *vásár elejére* odaérjenek. Volt, amikor 15-20 km-re volt a vásár. Ilyenkor – ha útközben ismerős vagy rokon lakott – elmentek *hálásra*, így az állat nem volt olyan fáradt. Ha erre nem volt alkalom, úgy már éjfél körüli órákban *utnak váltak a jószággal*.⁹

A szarvasmarhát kötélén vezették, a kötelet az állattal együtt odaadták az új gazdájának. A disznót is lábön hajtották. Nappal a disznóval nehéz elindulni. Mindaddig szökni igyekeznek, amíg ismeri a járást, a saját határát. Amikor a saját határából kimegy, akkor már lehet terelni. De legjobb a disznót éjjel hajtani. Akkor nincs vele gond, főleg ha löbbedmagával van. *Olyan*

² Mindentudó Kalendárium, 1932. évre, Budapest

³ Gulyás Józsefné Kovács Margit 71 é. 2001. Szigetvár (Mozsgó)

⁴ Gulyás József 75 é. 2003. Szigetvár (Mozsgó)

⁵ Eperjesi János 79 é. 2003. Almamellék (Harkány)

⁶ Ua.

⁷ Budai József 44 é. 1965. Almamellék

⁸ Eperjesi János, ua.

⁹ Ua.

csöndessen mögy, hogy nem is hallani. Nappal má nem.¹⁰ Az egyes disznóhoz (göbéhez, nagyobb süldőhöz) két ember kellett. Az egyik elől edényben zörgette a kukoricát, időnként néhány szemet szórt neki, csalogatta: *Comi ne!* Hátsó lábára kötelet kötöttek, azt a másik fogta. Ha szökni akart, nem engedte. A végén aztán a disznó megszokta és nyugodtan lehetett terelni, ment az ember után a cél felé.

A vásár esemény volt. A jószágot tisztára vakarták, szőrét fényesre kefélték, farkát tisztára mosták, este jól megetették. Volt, aki élesztőt is etetett a tehénnel, hogy hasasnak (vemhesnek) és szép kövérnek látszódjék. Ilyenkor az *üres üszőre* vagy tehénre is ráfogták, hogy borjú van benne: – *Nem láli mijjen nagy a hasa? Má rüg benne a borgyu.* – Így és hasonlóképpen dicsérték a saját jószágukat. Azt is csinálták, hogy este sós takarmányt adtak az eladó tehénnek. Másnap aztán sok vizet ivott rá, attól lett gömbölyű a hasa. Ha tehén volt, akkor előtte este nem is fejték ki, hogy feszes legyen a tőgye és úgy tűnjék, sok tejet ad. A vevő körüljárta a tehenet, szarvát megnézte, hány éves. Hasát tapogatta: *rug-e benne a borju, nem rügös-e, nem öklelős-e?*¹¹ A vevő is, eladó is ismerték az ilyenkor szokásos praktikákat. Az állatot dicsérték, a hibáját persze semmi pénzért el nem árulták volna, arra a vevő később magától is rájött. Ezeket a szituációkat nem tartották becsapásnak, csalásnak. Az ilyen esetekben a maguk mentségére egy ismert legendával nyugtatták lelkiismeretüket:

Jézus, Szent Péter és az eladó szamar

Mikor Krisztus Urunk a földön járt Pétórré, vót nekik egy szamaruk. Pétör évitte a vásárra. De a szamárnak vót hibája. Hát a Pétör visszahozta a szamarat a vásárru.

Mondja neki az Ur Jézus:

– Hát mér hoztad vissza te Pétör?

– Azér Uram, mert nem vötte mög senki.

Akkor mögén vötte a vásárra másoccor is. Szögén most se tudta elanni, mert mindég mögmondta a hibáját. Mer hát, ahogyan a vásáron szokás, kérdöztek az atyfiak, nincs-e valami hibája? A Pétör mög ugye nem mert hazuinni. Öszintén mögmondta, hogy hát a szamárnak biza' van hibája. Nem is köllött senkinek. Mikor harmaccor is évitte, aszongya neki az Ur Jézus:

– De most – aszongya – Pétör nem ám, hogy mögmondod a hibáját, hanem dicsérd a szamarat! Akkor é tudod adni.

Ugy is lött. Pétör ékezde dicsérni a szamarat, hogy ilyen jó, olyan jó! Milyen ügyes, vemhes mög mindön. El is atta a szamarat hamar.

Na! Akkor mondta neki az Ur Jézus:

– Aki a vásáron hazudik a jószágá mellett, az nem bün.¹²

A tehénvásár fortélyai

Ha tehenet akart valaki venni, akkor az *esőbe* mögnézte, úgy mondták: „tejtuk”. A hátusó lábátu van egy araszra, a csipőtü. Jobbra is, balru is. A fejős tehénné ki löhetött tapogatni. Ha nagy vót a luk, akkor az..., jó fejős vót. Amüllikné nem, az nem is adott tejet. Ez ujjan igaz vót...! Azt má, aki értött hozzá, mög se vötte. Akkor mögnézte a szömit is, de tehénné ez nem vót olyan fontos. Fogát se nézték, mert a tehénnek nincs úgy foga, mint a lónak. Azt nem néztünk. Hogy az a jószág hány éves: a lovat a fogáru, tehenet a szaróáru ismerni...! De abba is vót rafináság!

... akkor milyen tőgye van. Az is számított. Ha rossz fejős vót, kevés tejellő, akkor előtte este má nem fejték ki, úgy hajtották a vásárra. De erre rá löhet gyünni. Aki nem ért hozzá, az becsapódik. Amüllik tehén folatta a tejet, feszült a tőgye, vagy könnyen gyült tüle a tej, az nem vót kifejve. De vót ujjan fajta is, ami szijós vót. Nehezen adta a tejet. Az se vót jó. Az embör keze belefáradt, mire kifejta az ilyen fajlát. Akkor az embör néhányat huzott a csöcsim, tünni löhetött, hogy könnyű fejős-e, vagy szijós. A kis tőgyű tehén se adott sokat. A nagy tőgyű tehén mindég jobb tejellő vót. De az is látszott, hogy azért nagy a tőgye, mert kétször-háromszor se vót kifejve... vagy élesztővő főfujtatták. Hogyan? Elötte este egy vödör korpát vagy darát vízze összekevertek mosléknak, bele tíz deka élesztőt... Ilyen tőgye lött! Aki ilyen vött, azt má hazafelé ki köllött fejni, mert a tehén nem bírta tovább. Az má a vásárba emégette a lábait,

¹⁰ E. Fodor Rozália, ua.

¹¹ Eperjesi János, ua.

¹² Várhegyi Vendelné E. Teréz. 53 é. 1969. Harkány (Szentmárton-pusztá)

mert fájt a tőgye. Raffinát vót a paraszt...! Aki értött hozzá, annak má mögkapta a szőmit: a tehén topisull, emégeti a lábait. Akkor má lehetőlt tudni, hogy nincs kifejve. Az igazi rőndös gazda, az nem csinálta mög. De ugy is mög lehetőlt tudni, hogy az embör egyik tenyerébe belefejte a tejet. Ha élesztős vót, akkor a teje kékös vót, ritka..., mög akkor is, ha régön vót kifejve. Kékös vót a teje. Aki nem értött hozzá, az mögvőtte.

De fontos vót ajs, hogy a tej színe..., ugye ha sárgás vót, akkor az jó zsíros, sűrű tejű vót. Annak a tejnek vót vastag főle. Azt szerették, mert vaját is könnyebb vót belőle köpüni.

Na mast. Hány éves a tehén? Azt a szarvára: ahány éves, annyi gyűrű van rajta. Ahogy a fánál, ha kivágnak egy öreg fát. Ugyanígy a tehén szarván. A fiatal tehén szarva fényös is. Az öregé má nem. Ezön ugy segítettek, hogy a vásár előtt lesmirgltették fényösre, olajos ronggya kifényösítették... De, aki ért a jószágól, azér észrevőtte, hogy mi újság... Ha pedig rugós vót a tehén, rosszabb vót mint a ló. Mőgmondom mért. A tehén kiszámíthatatlan vót. Nem árúta ő, mikor akar rugni. A ló elárúta: behuzta a fülét, sunyi vót, akkor rugott..., de félre lehetőlt időbe állni. De a tehén nem. Az kirugta a fejőket csakugy csőrömpül... A ló két lábbal rug. A tehén az egyik lábbal és mindig azon az ódalon, ahon vagy. Mőgcéoz, ugy ám...!

Akkor vót farkalló. Tehénbe is, mög lóba is... Ha a ló a farkával ékapta a gyepült, leszorította, onmaj kiszabadítani nem lehetőlt. Akkor mönt, mögvadúl, fődöntötte a kocsit, vagy bevitte az árokba. Mikor befogtál az ilyen lónak az istráughó kötötték a farkát. Vót ujjan tehén is, hogy farkát. Allandón csapta az embör szőmit, fejít a farkává. Szándékosan. Maj kiverte az embör szőmit. Vigyázni köllött. De a tehéné könnyű vót, a farka lambját összekötöttük a csánkján.¹³

A vásárookra a XX. század elején, sőt már a XIX. század második felében is csak passzussal, vagy ahogy később hívták: járlatlevéllel lehetett disznót, szarvasmarhát a vásárra vinni. A járlatlevelet a községi bíró adta ki, pénzbe került, mert okmánybélyeget – vagy, ahogy mondták – stemplét kellett rá venni. A háztól való eladáskor persze nem mentek a távoli községi bíróhoz, járlatlevél nélkül adták el az állatokat. A vásárokon a cédulaházban a vásárbíró írta át a passzust az új tulajdonos nevére, ami ismét pénzbe került. A vásártérre való belépéskor pedig helypénzt kellett fizetni. Mindez nagy veszteség volt, ha az állatot nem sikerült eladni.

Az, hogy a vásár jól sikerüljön, nagyon fontos szempont volt. A cselédek az eladott jószág árából tudták a családnak való szegényes ruhadarabokat megvásárolni. Ha pénzt kaptak az eladott jószágért, általában még ott a vásárban el is vásálták, mert a sátoros partékosok mindig olcsóbbak voltak, mint a városi üzletek. Annak érdekében, hogy a vásár sikerrel járjon, számos mágikus tevékenységet ismertek, s még a XX. század végén is gyakorolták, természetes és szükséges tevékenységnek tartották.

Szentgyörgy napján, ha piros pillét láttak, megfogták, eltefték és amikor jószágot hajtottak a vásárra, a piros pillét a fülébe tették. – Az első hid után, három marok földet szórtak a jószág után. – Arra is ügyeltek, hogy induláskor elsőnek férfiemberrel találkozzanak. Ha netán nő jött velük szembe, akkor azt mondták: – Na! A büdös kurvájja! Mast nem lösz szőröncsénk, má vissza is fordíthatunk. Hogy ez véletlenül se fordulhasson elő, egy fiúgyermeket előre elküldtek, hogy az jöjjön velük először szembe. – A hiedelem szerint „biztos” volt az az eljárás is, hogy aki az eladó jószággal a vásárra ér, rögtön üljön le a földre, és háromszor üsse oda az ülepét. Akkor jó vásárt csinál. – A néphit azt is tartotta, hogy a szentgyörgynap előtt agyonütött kígyó fejét földbe kell ásní. Rajta kendert kell természetni. Az abból font ostorral vásárra hajtott jószágot mindig jól el lehet adni – Ugy tartják, hogy a vásározóknak az is szerencsét hoz, ha a bukszájukban szentgyörgynapi kígyó feje van.

A vásár nem mulhatott el alkudozás nélkül. Előbb körülnéztek, hogyan megy a vásár. Az eladók is érdeklődtek, a vevők is. A vásárra mindig ketten mentek. Egyik vezette a jószágot, a másik hajtotta. Amikor a vásárba beköltöttek, a szőmősebb emőnt körünézti. Ugy tött, mintha vőnni akarna. Amikor látták, hogyan mennek az árac, a saját jószágukat is áruba bocsátották. Alkudozáskor az eladó mindig a tervezett ár feletti összeggel kezdte. – Mennyi?! Ezért három ijfent vőszök... – mondta a vevő. – Akkor magának mennyit ér? – Ennyit és ennyit adok érte. – Ugye csak viccill? – Lögyöm hát annyi! Odaggya? – és nyújtja a tenyerét. – Annyiért nem, de egy kicsit én is engedők, lássa kivel van dőga... Lassan-lassan így kocolódtak.¹⁴ Az egyik kicsit lejjebb, a másik

¹³ Eperjesi János, ua.

¹⁴ Ua.

kicsit feljebb kezdi emelgetni az árat. Aki újabb összeget mond, mindig nyújtja a tenyerét. – *Na! Üssön bele!* – De csak akkor csapnak bele egymás tenyerébe, amikor mindketten megtalálják a számításukat. Íratlan törvény, hogy ezután további alku és visszalépés nincs.

A hivatalos kereskedők voltak a *kupeczek* (a *lőcsiszárok*). Főleg lovakkal kereskedtek. (A tájék leghíresebb lókupecsei a kadarkutiak voltak.) Akik nem vásároltak, hanem csak az eladó és a vevő között közvetítettek, voltak a *cenzárok*. A *cenzárnak* a szegényebb falusi zsellérek közül kerültek ki. Feladatuk az volt, hogy összehozzák a vevőt az eladóval. Előre kialakított *percentéért*, vagy kikötött összegért hozták a vevőt. A *cenzárpénzt* rendszerint az eladó fizette, de volt, hogy mindketten: az eladótól és a vevőtől is *zsebűtek*. Ha az eladó fizette, az alkudozást a cenzár irányította. Dicsérte, járatta a jószágot, tejet fejt a tehéntől, bizonyítván, hogy az milyen jó fejős stb. Igyekezett rábeszélni a vevőt. *Pedig a rosszobót ismerte..., kihágatta, háगतolózott: mit kérnek, mennyit engednének... Beszéni, csahúni nagyon tudtak a cenzárok.*¹⁵

Mivel az alkuhoz nem mindenki értett, gyakran elfogadták a *cenzár* kínálkozását, de többnyire az eladó és a vevők egyeztek meg egymás között. Ha sikerült az üzlet és a vevő kifizette a jószág árát, a *cédulaházba* mentek, *átíratni a passzust*. Az átírás után régi hagyomány szerint *illött ádomást imni*. Vagy a *cédulaháznál*, vagy a közelben valamelyik *lacipecsenyés* sátor alatt. Az ádomást a vevő fizette, hogy szerencséje legyen az állathoz. Ez rendszerint személyenként 2-3 dl bort jelentett. Aztán *paroláztak, szöröncsét kívántak az állathoz*. A kötél és kötőfék, az eladott állathoz tartozott, a vevő azon vezette tovább haza.¹⁶

Ha az eladott állat kedves volt a gazdának – a cselédeknel az egyetlen dédelgetett állatuk esetében gyakran előfordult –, meg is siratták. Ilyenkor a vevő tudta, hogy érdemes jószágot vett, de mindjárt hozzátette: *Ne sírassa, ne bánja a jószágját, mert akkor neköm nem lősz hozzá szöröncsém*. Erről többféle történetet is ismertek, meséltek.

*Egyszer is a széplaki embör vött tulünk malacokat. Az Imre gyerek mög annyírán bánta, siratta őket. Amikor az embör hazáért a malacokká, az egyik a kapuba csak leesött a lábáru. Le is köllött szurni. Mondta is akkor, hogy többet ujan jószágot nem vősz mög, amit bánnak.*¹⁷

Habár a cselédek kiválóan értettek a lóhoz – hisz egész életükben lóval, ökörrrel, disznóval foglalkoztak –, vásár szempontjából azonban 1945-ig nem voltak érdekelve. Cseléd korukban ugyanis saját lovat nem tarthattak. A földosztás után már saját lovaikkal is megjelentek a vásárokon, kiválóan kamatoztatva ezirányú szakértelmüket.

A legnevezetesebb lóvásárok helyei Kaposvár, Szigetvár, Szentlőrinc és Kadarkut voltak. Ezekre a vásárookra a magyarok félvér, a svábok nehéz muraközi lovakat vittek eladásra. Ide olasz lókereskedők is jártak. A bányákba az erős muraközi és belga lovakat vették, katonalónak a félvér fajtákat. Amint azt *Eperjesi Jánostól* megtudhatjuk, a legtöbb csínja-bínja, praktikája a lóvásárnak volt.

A vásárokon mire kellett figyelni, ha jó lovat akart venni valaki?

Először a fajtájára, hogy milyen fajta. Először fajtát választ. Akkor a fajtán mit nézünk meg a lónál? Ami igön fontos: az első a szöme, hogy nem-e hónapos vak, vagy vak. Ha hónapos vak vót a ló, azt ugy állapítottuk mög, hogy ha szabadban vót, akkor egy kabátot terítőtülünk a fejire, és akkor a világosságru néztünk bele a szömibe. Ha épület vót, akkor a lovat beállítani az ajtón belüli és kívülről szömbe köll állni a lóval. Akkor az ugy visszaveri a fényt, hogy mög lehet állapítani, hogy hónapos vak (szürke hályog van a szemén). Azt ugy mög lehetött állapítani. Nem köllött hozzá állatorvos. Tehát a ló álljon a sötétebb helyen, vagy kabáttal lögyöm letakarva, akkor a világosságru mög lehetött állapítani, hogy hónapos vak-e vagy se. Amelyik ló teljesen vak, azt mindönhogyan látni, merl felér a szömevilágosságra.

Második vót a foga. Az embör a lónak a pofájját széthuzta, a foga mögmutaszi, hogy húny éves. Érteti köll hozzá.

Arra is igön vigyáztunk, milyen teherbírásu. Takarimányozás szömpontjába is... A jó lónak a füle mindig kisebb vót. Ha nagyfüllü vót a ló, akkor vagy lusta vót, vagy nagyétkü vót. Ez így igaz. Akkor az óraluktya... Ha jó nagy óraluktya van, akkor jó teherbíró vót. Jó nagy óraluktya vót, azon fuja ki a

¹⁵ Gulyás József, ua.

¹⁶ Zsebi Józsefné Fodor Mária 77 é. 2004. Almamelék (Korcsány-pusztá)

¹⁷ E. Fodor Rozália, ua.

levőgött. Az vót a möghatározója, hogy sörény a ló. Akkor néztük a fejének a tartássát. Ha lusta fajta vót, akkor lógott a feje. A sörény lónak mindig járt a feje, a füle... A nagyfülü az mindig aludt. Bóbiskút.

Akkor a szügytartása, mög a láb: nehogy franciás lögyön a ló. Vagyis, hogy az egyik lába futás közbe nehogy kiverje a másikat. Mögfuttattuk. Ha franciás vót, akkor futás közben egyik lába sértötte a másikat. Fontos, hogy a ló lába lögyön igényös. A franciás nem vót csámpás..., csak dobata a patájját... A csámpa mögen más. Az a hátsó lábát kifelé dobja.

Aztán a pata lögyön egészségs, nehogy esetleg pozdrás lögyön vagy valami. Ha pozdrás a patája, akkor az töredőzik, nem lehet patkútatni, nem fogja a szög... Akkor a nyigér lögyön egészségs. Mert vót az a patarák. Gyógyítottuk is luizilag. Rézgálicot és üvegöt összetörtünk és összekevertünk. Avva kezétük, hogy szárítsa a sebt...

A lónak möghatározása ev vót: első a fejtartása, az orr, szám, foga, a láb... hogyan állnak a lábai, a láb lögyön igényös..., a vővő álljon a lóval szömbbe, nézze, hogy igényössek-e a lábai, és akkor mögfuttatni. Azt majd a végén... Tehát az eleje mögvan, akkor gyütt utána a derék: a hosszú dereku lovat, ha lehetött, nem vöttünk mög, mert az is nagyétkü vót. Minél rövidebb dereku ló vót, anná értékössebb. A hosszú dereku ló má kevésbé. Jó tartása lögyön a lónak. A hosszú gerincü ló nem vát be. Annak má értékösöкке nése vót. Az már romtotta a lónak a tartását is. Az se vót jó, ha a lónak mély vót a dereka. A mélydereku ló nem bírta ugy a teherbírást.

Azután jön a has: az mög hát, hogy ne lögyön nagy hasa nekijje. Azokná a lovokná vót ez, aki szecs-kái ötelött, mert az abrakos lónak nem vót nagy hasa. kivéve, amikor látt csikó vót benne. Ez is möghatározó vót.

Akkor jön a hátujja: a fara..., ne lögyön csapott faru.

Akkor a horpassza: a horpasszát is figyelembe vöttük..., az ne lögyön üres. A csípöné, a hátsó combjáná van a horpassz, a has fölött. A horpassza ne lögyön befelé, mert az betegsöget jelöntött.

Mög a fark tartássá is! A fiatal, jó ló, ha sörény annak má a fark tartássá is más. Ha lóg a farka, mint a tehénnek, az má vagy betegsöget vagy lustaságot jelönt. Az má értékvesztése vót. A sörény ló a farkát magasabbra emelte, szépön.

Akkor a hátsó combok hogy alak. Nehogy csipölös lögyön. Így hittuk: csipölös. A fara lögyön gömböfö, ne álljon ki a csipöle.

Akkor a hátsó lába. Nagyon vigyázni köllött, hogy ne lögyön sörös. Mért hitták sarlósnak? Hogy a hátsó lába ne lögyön görbe mint a sörü. A hátsó lába sohase lösz annyira igényös, mint az eleje, de annyira mégse, hogy görbe lögyön a csánkjáná. Nehogy a csánkja nagyon kiájjon.

Akkor mögencsak a paták. Egészségs pata lögyön. Ne lögyön pozdrás. Akkor a nyigört mögnézni, hogy nem-e ki van sebsödve, nem-e sörnység. Ugy hittuk: sörnység. Ha nyigöre tisztán vót tartva, akkor nem vót baj, ha nem gondozták, akkor olyan varos lött, sörnysesebös.

Akkor a bekájja egészségs, tiszta lögyön. A patának a belsö része. Annit a kovács vasalláskor ki szokott mélyíteni. A közpe... mert el szokta nyomni...

Akkor őra is figyelmesnek köll lönni, hogy érzékön lögyön a ló. Azt ugy lehetött mögállapítani, hogy egy kicsit vagy mögesipted, vagy hogy kicsit hozzáérté, az má érzöle..., de amölliket akár lökted is, nem tördött vele, az má hibának számított..., még a mai napig is így vizsgálják a lovakat, aki ért hozzá... Annak a lónak a tartássát, annak a mozgássát..., mindönt figyelömbbe köll vönni.

A szömbre arra nagyon vigyázni köllött. Sok embür nem értött hozzá, könnyen be löhetött csapni. Mögvötte a hónapos vakot...

Akkor a törvényök a lóra, ami máma má nincsen. Az azt jelöntötte, hogyha valaki mögvötte a vakot ugy, hogy nem vötte észre, azt hiába pörölte be, a bíróság nem vötte figyelömbbe. A lónak többféle törvénye vót. De a hónapos vakot mög köllött mondani. Ha a gazdája ehágatta, és nem vötték észre, akkor bíróságra möhetött.

Miben vakult meg a ló? Átallába az erőtetéstü. Ha jó huzó vót az a ló, akkor azt ugy mög lehetött terhéni, hogy mögszakadt. A jóhuzó lovat mög lehetött szakítani. Azér mondták: a jó ló vagy mögsántul, vagy mögnaull. Ugy is vót: a jó ló sokszor mögvakút az erőtetéstü. A hónapos vakoság nem..., az nem az erőtetéstü van, inkább az istállóba huzattu, mert a ló nagyon kényös vót a huzatra. Vigyázni köllött, hogy az istállóba ne kapjon a feje huzatot, mert kényös vót a szömbre. Mi vót a humpök? Az is az erőtetéstü vót, de az a lábán, vagy a csánkján, vagy a nyigér fölött, a hátsó lábán keletközött egy csunya daganattféle, egy nagy kemény csomó. Azt nem is lehetött émmallasztani.

Régön a kupeczkodás dicsőség volt. De a demográfiába a kupecokat elizették.... mert azok ravaszok voltak, de értettek a lóhó nagyon. Mondták is mindig: Vigyázzát! Kupectű ne vögy lovat, vagy értsél hozzá! Mert becsap! Mint ahogy mondtam is: mikor a vásárba beát, ha lusta volt az a ló – hát itt fuonnan köll mondani – akkor a farka allát jó bedörgüte esőspaprikávan. Akármilyen lusta is volt a ló, az mingyár emete a farkát, a fejt forgatta, pöckössen mönt... Hőő! Büszkén tartotta magát, mint aki hát ügyes ló, amég a paprika csipte ...

Ha mög hát, ha rugós volt a ló, vagy goromba és harapott, akkor a vásár előtt berugatták. Azért mondták, hogy aki lovat akar vönni, a vásár előtt ne igyon. Mert ha ivott, nem tudta mögállapítani, hogy a lovat beitaták. Az orrn körösztű beöntötték a pálinkát. Szabályossan berugatták a lovat. Amíg annak a hatása el nem nullott, addig az nem bántott senkit. Azt smogathattad, a lábát fölvehetted, nézhetted a fogát... Addig az idegönt nem bántotta. Mert ára nagyon vigyázni köllött, hogyha goromba volt a ló, azt nem vöttek mög: Ha harapott, vagy rugott, ezöket a lovakat rugatták be. Vagy egy sörösüvegbe a két-három deci pálinkát, és a szájába beöntötték. Berugatták. Azután szabályossan szölid volt. Én is vöttem egyszer ilyent. Hanem aztán, amikor az istállóba kijözömodott?! Akkor aztán kapkolódott...! Erre is nagyon vigyázni köllött. Mondtam is: aki lovat vösz, az a vásár előtt ne igyon. Mert nem érzi mög, ha a ló be van rugatva. Mert az első dolog, hogy a lónak az órába bele köll szágníni. Ha alkohol szaga van a lónak avvó má baj van. Az rugós is mög harapós is.

Akkor a követköző: egyszer én is pároztam össze két deres csikót. Az egyik rettentő szargalmas, sörény ló volt. Bepároztam. A bepározás az ugy mönt, hogy alakra, magosságra egyformák lögyenek. Nem volt szép, mög mög is szóták, valóságga kiröhlögték a faluba, ha valaki két fajta lovat összepározott, egy nagyot mög egy kisebbet..., a terét se egyformán huzták, az nem volt jó. Amikor emöntünk a vásárra, vagy a faluba vönni, akkor otthon le lölt mérve, hogy alakra, magosságra mekkora a ló. Le volt mérve hány maros a csikó, vagy ha lovat akar összepározni. Lemérte az embör – ugye azt nem vitte magával –, lemérte az elejét, marját, a hosszát azt nem... Ugy mondták, hogy marra mértünk, ha nem volt centink, akkor tenyérre. Ugy kezdtünk el ákunni, ha nagyságra mögfelét.

Én is jártam ugy – a lustaságná –, ugye akkor cserösnypaprikával, mielőtt a vásárba beértem, paprikával kicsit a fenekét bedörgütem, ne féjj! Mingyár ügyes lött, fölfrissüit... Mert, hát mellette a másik johuzó volt, az vitte a kocsit, ez mög csak aludt mellette... Az istrángyga mindig lötyögött. A sörényebbik huza a kocsit. Ha mögál, mindjárt aludt. Embörökbe is van ilyen. Ugy volt, hogy ez betegség volt állítólag. – Na! A vásár előtt az embör kicsit bedörgüte a hátsóját, ne féjj, akkor nem aludt, járt a farka. Mikor emönt az erősség, akkor má lögatta a farkát. Julcsa volt a neve. Igy aztán él is adtam a szige-ti visjába.

A jószághó apám jobban értött mint én. Kivált a löhol. Mikor mögvöttem a lekallódott lovat, azt mondja apám: Fiam, most nagyon vigyázni kö, nehogy kukoricát, darát vagy zabot aggyá neki egyszerre többet. Csak kicsinyösként. Mindig lassan-lassan, löböt-töböt... Kigömböölödték, bekocsiztam őket, gyülltek a tormásiak..., bekentem a szöritket olajjal, fénylött! Olajos rongyá... Akkor is, ha vásárra vittük őket. Fénylött a szöriük az olajos rongytu... Tetszött a vövööknek!

Ha kehös volt a ló, akkor gözütek. Na, már mondtuk is, a horpassza... A kehös lónak volt nagy horpassza, be volt esve. De ennek is mögvöt ám a csinja, ne féjj! A kehös lóná, különösen a cigányokná köllött nagyon vigyázni, mert ezök a kehös lovat mögvötték öcsöért, aztán a tornát bekevertek az abrakba. A torna nem gyógyított ki, de ára az egy-két napra elállította a kehét. A tornát leereszeni és belekeverni az abrakba... A cigányok nagyon értöttek a löhol, János bátyám is mindig azt mondta, cigánytu lovat ne is vögye...¹⁸

Hogy valóban vemhes-e a ló, úgy tudták meg, hogy itatáskor fülüket a ló jobb oldalra tették. A hideg vízre a csikó már négy hónapos korában mozgott az anyjában.

A vásárok a cselédség számára a társadalmi érintkezés jelentös fórumai is voltak. A különbözö pusztacon szétszóródott rokonság, ismerösök, sógorok, komák találkoztak itt egymással. Nemcsak családi eseményeiket mondhatták el, és híreket cseréltek, hanem valami jobb hely után is informálódtak, megtárgyalták a világ számukra fontos eseményeit. Más nyelvű, más szokású, más viseletű népekkel is találkoztak, ismerkedtek. Ha volt egy kis pénzecskejük, akkor a fiatalok felülhettek a ringlispíltre, befizettek a csodapök sátorába, vagy megnözték a liliputiak és más mutatványosok műsorát. Plánötát húztak maguknak és meghallgatták a ponyván árult és énekelt rémtörténeteket. A férfiaknak cájgnadrágot vettek, az asszonyoknak

¹⁸ Eperjesi János, ua.

szoknyának való kékfőstőt, köténynek törökbecsít, néhány méter kartont, fejkendő, klumpát, gőláncsér- és bádgedényt és más egyéb nélkülözhetetlen tárgyat szereztek be. A gyermekeknek való ruhadarabokon kívül néhány *dib-dáb*, olcsó vásárfiát is vettek.

A vásár színes világa számos humoros eseménynek is kerete volt, ahol sok anekdota született, amit sokáig emlegettek, mulattak rajta. Álljon itt kettő mutatóba:

Az együgyű asszony hallotta, hogy a jó minőségű, zsíros, vastag tejfölt adó tejet úgy dicsérik: *olyan mint a sárga lilium*. Amikor vásárra vitte a tehenét, ő is dicsérni akarta. A liliumra emlékezett, de a színre nem. Sárga helyett kéket mondott: – *Vögye mög komám a tehenet, ennek párja nincs! Ujjan a teje mint a kék lilium*. (Ami a jó tejnek éppen a fordítottját jelenti.)¹⁹

Az almamelléki *Kistankó* tehenet vett a vásárban. Dicsérték, hogy nem öklelős, nem rügös, *szőléd mint a bárány*. Szép volt az állat, megvette, kifizette. Fogta a kötelet, hogy majd vezeti haza. A tehen megrúgta.

– *Halli-e?! –* mondja. – *Rügös a tehen, adja vissza a pénzem!*

– *Nem úgy van az! Ha mögötöte, vigye! A pénz vissza nem jár. Nem vagyunk gyerekek, hogy add vissza a bbsaruhát.*

– *Jó! Hát ha nem, nem! Lügym szíves és legalább annyit lügym, hogy azt a pénzt, amit adtam magának, a tehen hasa alatt nyujtsa át neköm háromszor. Akkor engöm má többet nem fog mögrugni.*

A gazda azt gondolta, hogy valamiféle babonáról van szó, ráállt a dologra. Átnyújtotta a pénzt a tehen hasa alatt. Amikor a *Kistankó* átvette, vissza már nem adta.

– *Maga most engöm csunydát átvert.*

– *En-e? Mondtam magának, hogy engöm ez a tehen többet nem rug mög. De nem is, mert itt hagyom magának. A pénz mög má nálam.*²⁰

Vándorárusok, házaló kereskedők a pusztán

A belmajorok a hétköznapi vásárlások szempontjából is kedvezőbb helyzetben voltak. Közel volt a sajátos illatú szatócsbolt, ahol a szükséges petróleumot, lámpabelet, élesztőt, tüt, cérnát, gombot, perlit, pipadohányt, gyufát, cukrot, cikóriakávét és sok más apró cikket vásárolni lehetett. A nagyobb községekben olyan bolt is akadt, ahol rőfös árut (gyolcsot, sifont, kékfestő- és karton anyagot stb.) is lehetett kapni. A távolabbi majorokból elsősorban a nagyobbacska gyerekeket küldték *bevásáni*. Az asszonyok sok elfoglaltságuk miatt csak ritkán jártak *bótna*. Ha erdőközön kellett átmenni, egyidőben 3-4 asszony is *összeszédülőzködött*. Ha nem volt pajtásnőjük, akkor 2-3 gyerek kíséretében mentek, nehogy támadás vagy pletyka érhesse őket.

A szükséges néhány pengő, de akár fillér készpénz is ritkán állt rendelkezésükre. Erre a célra 10-15 db tojást gyűjtöttek össze; annak az árát mindig elvásárolták. Annak, akit a *bótosok* személyesen is jól ismertek, gyakran adtak hitelt. Egy könyvbe beírták, és néhány pengős adósságukat napszámfizetéskor vagy negyedévenként a *fertálypénzből* törlesztették.

Ha a cselédségnek sok pénze nem is volt – a „sok kicsi sokra megy” elvi alapon –, különféle házalók, vándorkereskedők is szívesen keresték fel a pusztákat. A házhoz vitt *partékával* mindenki jól járt, miközben egymással kölcsönös kapcsolatba kerültek.

Habár a cselédség országosan is magyar, a vándorárusok, iparosok többsége nem volt magyar. Ennek ellenére köztük és a cselédek között közvetlen jó viszony alakult ki. Időnkénti megjelenésüket már várták, hozzátartoztak a puszták életéhez. Nem kellett hozzá sok magyarázat, hogy lássák, azok is magukfajta szegény emberek. Mindig akadt néhány család, aki meleg étellel, vacsorával is megkínálta őket. Ilyenkor a más vidék híreiről hosszasan elbeszélgettek. Ha ott háltak, az uradalom engedélyével az istállókban, pajtákban kaptak szállást.

A Dél-Somogyban megjelenő vándorkereskedők egyik legjellegzetesebb alakja a századelőn, egészen az 1940-es évekig az *olcsójános* – *ócsójános* volt. Délről, a Dráván túlról, Boszniából, Hercegovinából érkeztek. Pitykés mellényben, fekete, bő, ejtett ülepű salavári-nadrágjukban, piros fezzel a fejükön, színes figurái voltak a vásároknak, búcsúknak – no meg a pusztáknak is. Mind erős, *zahén* emberek voltak. Tudomásunk szerint hosszabb idejű tartózkodásra

¹⁹ E. Fodor Rozália, ua.

²⁰ Fodor János 34 é. 1965. Almamellék

Szigetváron, az akkor még létező bosnyák kolóniában fogadták be őket. Rosszul beszéltek magyarul, ők maguk nevezték *olcsójánosnak* magukat.²¹

A nyakukba akasztott lapos faládikóból kizárólag apró cikkeket, filléres árukat: tűt, cernát, gombot, *patentot*, szalagokat, *pertlit*, tükröt, fésűt, gyöngyöt, brosstűket, *hőzentrágert*, nadrágszíjat stb. kínáltak eladásra. Jellegzetes árujuk volt egy zsebkész, amelynek halalakú fém nyelére rá volt írva: SARAJEVO. A pusztai fiúknak szívesen vásárolták, nevét természetesen nem sz-szel, hanem s-sel mondták. Árultak cifra, fanyelű *bugylibicskát* is, de az semmirevaló volt. A *Sarajevo-kések* már jobbak voltak, de komoly faragáshoz (bicskázáshoz) nem lehetett használni őket.

Amikor az *olcsójános* a pusztában megjelent, elkiáltotta magát: *Itt olcsójános! Lányok, asszonyok, legények, emberek! Gyungy, pántlika, gumb, borotva, bicska... vegyenek!*²² Végülis mindenki megtalálta a számítását. Ha nagy üzletet nem is kötött, a holtszezonban a néhány pengős bevétel is haszonnak számított.

Északról nagykalapú, vászonnadrágos, hosszóhajú tót (szlovák) vándoriparosok érkeztek. Negyedévenként, de inkább félévenként egyszer-egyszer felharsant a pusztában a *drótosítól* hangja: *Drótoznui, fótóznui!* Ilyenkor az asszonyok a már félretett lyukas zománcos lábast, fazekat foltoztatták be velük és a nagyobb méretű *parasztedényeket* (kerámiafazekakat) drótoztatták körbe, hogy tartósabbak legyenek.²³

Szó szerint „hézagpótló” szerepe volt az *ablakos tótnak* is, akit ugyancsak a hátán hordott szerszámkészletével, üveglemezeivel már vártak a pusztán. Az időközben kitört ablaküvegeket pótolta. Érkezését *Likás oblok csinyatitnyi!* híradással jelezte. Sok didergéstől, fagytól óvta meg a cselédeket, mert ha a gyerekek véletlenül kilabdáztak egy ablaküveget, az téltre is úgy maradt, mert az üvegezést az uradalom nem tartotta kötelességének, a városból pedig ezért a csekély munkáért a pusztára üveges kisiparos nem jött.

Az I. világháború előtti időben gyakran jelentek meg az uradalmakban a szlovák gyolcsosok, a *gyócsostótok* is. Végben lepedőnek, ingnek, alsószoknyának való erős, fehér gyári vászonféléket (sifont, angint) hoztak eladásra. A legjobb gyolcsóféleség az volt, aminek a szélét vékony nemzetiszínű beszövés szegélyezte. A *gyócsot röfre mérték*, nem méterrel.

A negyedik szlovák vándoráros a *kosaras tót* volt, aki nagy kézikosarából fejkendő, kapcát (harisnyát), zsebkendő, kalapot árult.

A *rongyos zsidó* nagy kendővel összekötött bugyrát a hátán cipelte, mindenféle rongyot, textilhulladékot megvásárolt. Pontosabban nem pénzzel fizetett, hanem helyette apró használati cikkeket (*pertlit*, gatyamadzagot, tükröt, fésűt, szentjánoskenyercet stb.) cserélt. Az 1920-as éveknek jellegzetes alakja volt egy, a zselici pusztákon is megjelenő hórihorgas, sovány *rongyos zsidó*, aki mindig rohant, sietett. Ezért a tulajdonságáért Márcadón a cselédek elnevezték *Nagylépetűnek*, de volt aki *Százlábúnak* mondta. Emberségeért, kedves humoráért a pusztaiak nagyon kedvelték. Halálhíre után – egy adatközlő feltételezése szerint – az egyik dalban az alábbi strófa is róla keletkezett:

*Meghalt a zsidó,
Oda a zsidó.
Nincs ki mondja a pusztában (faluban),
Van-e rongy eladó?*²⁴

A *bőrös zsidónak* már nem alakult ki olyan közvetlen kapcsolata az emberekkel. Főleg tél végén szokta felkeresni a pusztákat és a tél során összegyűlt nyúl-, borjú-, nyest-, mókus-, róka- és más állatfajták bőreit vásárolta föl. (A *tollas zsidó* pusztákra nem járt, mert tudta, hogy libát, kacsát a cselédek nem tarthatnak.)

A *rőfös zsidó* vagy *réfös zsidó* egylovas, borított kocsijával jelent meg időközönként. Mindenféle olcsó ruhaneműt (kékkfestő- és kartonanyagokat, piros színű törökbécsit, sifont, vásznat, fejkendőket stb.) hozott végben, kocsiról mérte a *partékát*.

²¹ Culyás József, ua.

²² Ua.

²³ A szlovák (tót), zsidó és más vándorkereskedőkről adatközlő: E. Fodor Rozália ua.

²⁴ E. Fodor Rozália ua.

A *házellő*, román nyelvű cigány *abroszárullók* nagyobb számban az első világháború után jelentek meg. Kaposszentjakabon telepedtek meg. A hosszúszoknvás nők, kalapos férfiak a hátukra, vállukra akasztott batyukból abroszt, ágyszerítőt, törülközőt, *belimerkendőket* (berlinert) árultak. A pusztán csak *erdélieknek* nevezték őket.

Az *edényárullók*. A szigeti (szigetvári) magyar nyelvű cigányok zománcedényekkel, pléhtepsikkel házaltak a pusztán.

A magyar *paprikás asszonyok* az őszi és téli hónapokban Sióagárdról jártak, hátukon hordott batyukból mérték az őrölt paprikát.

A *tojásszódók* és a *tikászok* a zsellérsorsú németek és magyarok közül kerültek ki. A *tojásszódó* a hátán pulttonyszerű kosarával járt és vásárolta a tojást. Az 1930-as években Mikulás és húsvét előtt sztaniolos csokoládéfigurákat, húsvét tájban narancsot is hoztak magukkal, amit tojásra cseréltek. A pusztán feltételezhetően nekik volt szerepük a Mikulás, a húsvéti nyuszi és bárány figurák elterjedésében.

A *tikász* egy vagy kétlovas kocsival járta a vidéket, rajta ketrecekkel, amiben a csirkét, tyúkot szállította. A csirkét és a tojást a kaposvári piacra szállították.

Hetenként, kéthetenként a magyar *tejesasszonyok* is megjelentek a pusztákon. Leginkább Kaposvár környéki (sántosi, cserénfai, mérői, töröcskei) özvegyasszonyok foglalkoztak vele. Nevük ellenére tejet nem, hanem az általuk ismert tiszta családoktól csak tejfölt és túrót vásároltak, amiből egy kicsit *piharciúni tudtak*.

Rajtuk kívül időnként magyar dísznókereskedők – zsellérré vált kanászivadékok – is felkeresték a pusztákat, akik csak szüldőket vásároltak, hogy lábon tudják a jószágot a *kaposi vagy a szigeti piharcra hajtani*.

A választási borjakért a környékbeli német és magyar hentesek jöttek el, akiknek kisebb üzletükben hetenként 1-2 vágott állatra volt csak szükségük.

Eperjessy Ernő

A bukovinai magyarok Kanadában

1996 áprilisában Höflerné Kelemen Emma, Kóka Rozália és jómagam elutaztunk a kanadai Reginába, ahol még ma is a legtöbb bukovinai származású magyar él. A célunk az volt, hogy fölkeressük a Bukovinából kitelepült székelyek és leszármazottaik közül azokat, akik még beszélnek magyarul. Ez ma már csak a 60 év feletti korosztály.

1885-re elkészült a Trans-Canada vasútvonal, amely a keleti és a nyugati partot összekötötte, ezzel felgyorsult a kontinensnyi ország középső és nyugati területeinek meghódítása. Ehhez telepésekre volt szükség, hogy a hatalmas, lakatlan, soha nem művelt földet termővé tegyék, megműveljék. Már nem volt elég az Egyesült Államokba érkező bevándorlók egy részének Kanadába való irányítása, hanem ügynököket küldtek Európába, akik különféle ígéretekkel csábították a föld nélküli parasztokat az Új Világba. Különösen az Osztrák–Magyar Monarchia tűnt ígéretesnek, mert itt sok földnélküli szegény ember élt. Egy magyar származású ügynök, Eszterházy Pál (aki 1848 után emigrált Amerikába) a kanadai kormány megbízásából röpiratokat készített, amelyen pontos adatokkal, fényképekkel propagálta a már kint élő magyar farmerek sikereit, eredményeit. Ez a propaganda-röpirat elterjedt az egész Kárpát-medencében.

A magyar bevándorlás első korszaka 1885 és 1914 között zajlott le, a bukovinai székelyek is a XX. század elején érkeztek Kanadába. A bevándorlók Alberta és Saskatchewan tartományok szűzföldjeire telepedtek le. Nagyonbrészt földművelők voltak, idegennyelvtudás nélkül, és a legtöbbjük élete végéig sem tanult meg angolul. Azoknak, akik kint a prérin kisebb-nagyobb csoportokban éltek, nem is volt erre szükségük. Az egy faluból, egy tájról érkezettek gyakran együtt is maradtak, így a bukovinai székelyek is. Ők Saskatchewan tartományban Regina környékén kaptak földet, ezt a területet ma is Székelyföldnek nevezik. A Regina környékén élő